

Houden wij deze dingen goed in het oog, dan is het ook niet zoo moeilijk, het rechte antwoord te vinden op de vraag: „hoe hebben wij ons in het huwelijk te gedragen?”

De eerste eisch is hier deze, dat het huwelijksleven een leven zij van wederzijdsche liefde en wederzijdsch liefdesbetoon. Een leven waarin man en vrouw elkander zoeken gelukkig te maken, te helpen in de dingen van dit — en in die van het toekomstige leven; te doen, wat men kan doen om elkanders leven tot volle, rijke, alzijdige ontplooiing te brengen. Zonder zelfzucht, in volkomen overgave.

Maar (en hier ging het den vrager vooral om), maar uit het bovengezegde vloeit evenzeer voort, dat tot een Gode welgevallig huwelijksleven óók behoort de huwelijks-gemeenschap.

Dat is zoo inhaerent aan het huwelijk, dat alle poging om dat uit te schakelen een ingaan is tegen Gods ordinantie.

Natuurlijk zijn hier enkele uitzonderingen.

Evenals God Zelf door Zijn levensleiding iemand van de roeping tot het huwelijk in het algemeen kan ontslaan, zoo kan Hij ook voor sommige getrouwen, in bepaalde omstandigheden, dit element uit het huwelijksleven wegnemen.

Ik denk hier meer bepaald aan ziekte en zwakte.

Als een geneesheer, eerlijk en ernstig, zegt: „zoo ver menschen kunnen oordeelen, zou zwangerschap voor de vrouw den dood beteekenen”; dan, wat strijd het ook koste, dan hebben man en vrouw recht en roeping om te zeggen: „wij onthouden ons, Heere help ons, ons leven rein te houden”.

Verder kan er een tijd komen in het huwelijk, waarin de „geestelijke” dingen, de „directe” Godsvrucht zoo'n overheerschende plaats in het hart innemen, dat die andere neigingen daarin, voor een tijd, weg worden en zwijgen.

Dan is het geoorloofd zich voor een tijd te onthouden om zich onverdeeld te wijden aan oefeningen van Godsvrucht. Maar wanneer de natuurlijke neiging tot huwelijks-gemeenschap weer spreken gaat, dan is het niet goed, zonder noodzaak, die te onderdrukken en te pogen daaraan het zwijgen op te leggen. Als het zelfs, volgens Paulus in 1 Cor. 7:9, ongeoorloofd is voor den ongehuwde, ongehuwd te blijven, wanneer de „huwelijksneiging” sterk bij hem is, hoeveel te meer is het dan voor den gehuwde ongeoorloofd zonder noodzaak zich te onthouden, terwijl de begeerte in hem sterk is. Meer nog dan de ongehuwde zou hij daardoor gevaar lopen zijn reinheid te verliezen.

Ook overwegingen van broodzorg en dergelijke geven hiertoe geen vrijheid.

Als een kind van God tegen den Heere zou zeggen: „Heere, het lijkt mij toe, dat ik in de toekomst mijn kinderen geen brood zal kunnen geven; daarom willen wij ons onthouden van elkander; geef Gij ons daartoe de kracht”; dan zou de Heere zeggen: „Gij moet op mijn hulp niet rekenen, want gij moogt niet bezorgd zijn; de toekomst kunt ge gerust aan Mij overlaten; de toekomst voor uzelf en voor uwe kinderen; bezorgdheid is zonde en zoudt gij daaraan dan een grond willen ontleenen voor een levenswandel, die voor u één verzoeking tot zonde zou beteekenen en dan, in dien weg van door Mij verboden bezorgdheid, ook nog Mijn hulp willen inroepen?”

Neen, de maatschappelijke nood mag geen reden voor onthouding zijn.

Laten wij toch als volk des Heeren wat kinderlijker leven. Ons niet onder invloed van al die redeneeringen van de wereld laten brengen; teer leven, onzen wandel rein houden, gaan in Gods weg, dan zorgt de Heere wel.

Al die eigenwillige onthouding, die tenslotte opkomt uit ongelooft of uit pure gemakzucht, slaat het huwelijksleven kapot, beschadigt het leven des geloofs.

Laat de wereld maar spotten met onze groote gezinnen; wie zijn kinderen aanneemt uit Gods Hand, zal ervaren, dat een groot gezin nooit beteekent „armoede”; wel het tegendeel, groote levensrijkdom, ook met betrekking tot het brood.

D. van D.

UIT DE HISTORIE

Groote Tudor-Figuren.

(Schetsen uit den tijd der Reformatie in Engeland en Schotland.)

VI.

De „Verdediger des Geloofs”.

God maakt de geschiedenis. Zijn Voorzienigheid gaat daarover. Wij zien alleen den verwarden achterkant van het borduurwerk en begrijpen er niet veel van. Soms, achteraf, krijgen we een glimpje van het werk zelf te zien, maar wij zien het ook dan nog maar met verduisterde oogen, en veel blijft ons nog raadselachtig in verband met het Godsbestuur, waarvan we weten door het geloof,

dat het rechtvaardig, rein, wijs en goed is, en gaat over alle ding.

Als kind stellen we ons de zaken simplistisch voor: de Hervormers en hun volgelingen zijn vrome menschen, met zuivere bedoelingen, die alles, goed en bloed, over hebben voor de zaak des Heeren. En gelukkig kunnen we zeggen, dat er door Gods genade zoo ook werkelijk velen waren, als we er maar bij willen bedenken, dat ook hun beste werken met zonde waren bevuurd, omdat ook zij zondaren waren.

Maar verder: welk een onzuiverheid, welk een wirwar van zelfzuchtige bedoelingen, van politiek spel; aan de zijde der Protestanten bij de Lutherische vorsten in Duitschland, bij verschillende machthebbers in Engeland en Schotland; aan die der Roomschen bij de koningen van Frankrijk: Frans I, Hendrik II, de trouwelooze Catharina de Médicis en haar even trouwelooze zonen; bij de keizers van Duitschland, inzonderheid Karel V, die de Protestanten vervolgde en Rome liet plunderen; bij den Heiligen Vader zelf, die zijn kerkelijke politiek telkens liet beheerschen door de werkelijke of vermeende belangen van zijn Kerkelijken Staat, zijn wereldlijk gebied in Italië.

En door dat alles heen vervult God Zijn raad: „God moves in a mysterious way, His wonders to perform”, God schrijft voort door de historie op een mysterieuze wijze, om zijn wonderen te verrichten. En de mensch is verantwoordelijk voor zijn daden. Dat weten we óók heel goed.

Inzonderheid ook in Engeland en Schotland draagt uiterlijk de weg, dien de Hervorming er gegaan is, zeer sterk 't kenmerk van het dynastieke en politieke spel der vorsten en rijksgrrooten.

Hendrik VIII, zooals we gezien hebben, begunstigde niet alleen de Renaissance-beweging, maar was in zijn jeugd ook geneigd te luisteren naar edele mannen als Colet en Kardinaal Fisher, van wie inzonderheid de eerste moedig de gebreken in de kerk aanwees.

Maar Colet stierf, en Hendriks vrouw, Catharina van Arragon, gaf hem geen zoon, waardoor zijn dynastie gevaar liep en burgeroorlogen na zijn dood dreigden terug te keeren.

Die twee dingen, maar vooral het laatste, hebben, menschelijkerwijze gesproken, den gang der kerkelijke beweging in Engeland bepaald, en aan de Engelsche Kerk dat geheel eenige karakter gegeven, waardoor zij tot op den huidigen dag een midden-plaats inneemt tusschen Rome en het continentale Protestantisme.

Kort na het optreden van Luther richtte Hendrik, die een zorgvuldige opvoeding had gehad, en zich meer voor theologische kwesties interesseerde dan vele monniken en priesters en zelfs kerkprelaten — meer b.v. dan zijn minister Kardinaal Wolsey — zich in een geschrift tegen Luther, en verkreeg deswege van den Paus den titel „Verdediger des Geloofs”, welken titel („Defender of the Faith”) de koningen van Engeland nog steeds voeren.

Maar die goede verhouding tusschen Engeland en den Paus werd verstoord toen Catharina van Arragon na herhaalde teleurstellingen den koning niet anders dan een dochter gaf: Maria, die later den vreeselijken bijnaam „de Bloedige” („Bloody Mary”) zou verwerven.

Catharina was eerst getrouwd geweest met Arthur, Hendriks overleden ouderen broer, en voor haar huwelijk met Hendrik was een dispensatie van den Paus noodig geweest, die niet in allen deele regelmatig schijnt te zijn afgekomen.

Misschien hebben werkelijk de herhaalde teleurstellingen in zijn verwachting van een zoon, Hendriks Roomsche-Katholiek geweten doen spreken, zeker is het, dat dit geweten bijzonder luid werd in zijn eischen, toen de Koning liefde opvatte voor Ann Boleyn, een wufte, oppervlakkige, grillige hofdame, die Hendrik eenige jaren geboeid hield.

Nu werd het ernst voor den Kanselier, Kardinaal Wolsey. Wilde hij 's konings gunst behouden, dan moest hij zorgen dat de echtscheiding van Catharina van Arragon, waarvaa al meer dan eens sprake was geweest, tot stand kwam.

Hij had het zelf wel kunnen doen, in zijn kwaliteit van Pauselijk legaat, en er was een tijd geweest, dat de Paus dit niet ongaarne zou gezien hebben, om van de verantwoordelijkheid af te zijn. Maar Wolsey vond het met het oog op de erkenning van de wettigheid en rechtvaardigheid der scheiding in binnen- en buitenland (om onvastheid in de erfopvolging en tevens buitenlandsche verwikkelingen te voorkomen), beter dat de Paus de scheiding uitsprak. En hij meende ook den Heiligen Stoel er wel toe te kunnen brengen.

Zelfs hoopte hij zelf den Pauselijken zetel te beklimmen, en een paar keer leek het er op alsof hij kans zou maken, met den machtigen invloed van zijn koninklijken meester — wiens vriendschap hier meer dan ooit door eigenbelang werd aangegruind — achter zich. Maar de hoop werd niet verwezenlijkt, en in zijn optimistisch vertrouwen den Paus tot de scheiding te kunnen bewegen, had hij buiten den waard, dat is in casu Keizer Karel V gerekend.

Want Catharina van Arragon was Karels tante, en als 's Konings huwelijk met Catharina, naar Hendriks verlangen, onwettig werd verklaard van-

wege haar eerste huwelijk met Arthur, dan zou 's Keizers nicht Maria onecht zijn en geen aanspraken op den Engelschen troon kunnen doen gelden.

Daarom wilde Karel tot elken prijs de verklaring dier onwettigheid en de echtscheiding voorkomen, en hij had de middelen om aan zijn wenschen kracht bij te zetten.

Met Spanje had Karel na den dood van zijn grootvader Ferdinand van Arragon in 1516 ook Napels en Sicilië geërfd, en om Milaan streed hij met Frans I van Frankrijk. De keizerlijke macht in Noord-Italië nam toe, de Kerkelijke Staat raakte steeds meer in de klem van den Spaansch-Keizerlijken invloed bekneld, en in 1529 moest de Paus feitelijk als wereldlijk vorst de suzeriniteit van den Keizer erkennen. Nu was alle hoop van Wolsey en zijn meester om den Paus tot handelen in hun geest over te halen, vervlogen, en toen het ten slotte scheen dat Wolsey dan toch maar van zijn macht als legaat gebruik zou maken, was het te laat: Catharina beriep zich op den Paus, en deze, thans de gehoorzame dienaar des Keizers, willigde haar wensch in.

Dit beteekende Wolsey's val. Zijn rijkdommen en paleizen werden verbeurd verklaard, het kanselierschap werd aan Sir Thomas More gegeven, en een jaar later stierf de onrustige Kardinaal, de slagerszoon van Ipswich, in de diepste ongenade: feitelijk was hij op weg naar den Tower, toen de dood hem trof.

Het was zeer tegen zijn zin, dat More het kanselierschap aanvaardde. Hij had den koning te kennen gegeven, dat hij diens inzichten inzake de scheiding van Catharina niet deelde. Maar toen Hendrik hem meedeelde, dat op hem geen beroep zou worden gedaan inzake de scheiding, had hij geen excuus meer om te weigeren, en gaf met een bezwaard hart toe.

Thomas More, de schrijver van het bekende *Utopia*, was een der vroege humanisten uit den Oxfordschen kring van Colet, Erasmus, Grocyn en William Lily. Hij had zijn land lief, maar het humanisme was in den grond kosmopolitisch van aard (Erasmus is er de typische illustratie van), beschouwde tenminste Christelijk Europa als het groote vaderland. Dat Christelijk Europa werd bedreigd door den Turk, die zelfs tot voor de poorten van Weenen kwam, en intusschen putten de Christenvorsten Europa uit door hun doellooze onderlinge oorlogen, waaraan ook Hendrik VIII zoozeer had deelgenomen, dat de rijkgevuilde schatkist, hem door zijn vader Hendrik VII nagelaten, reeds leeg was. Dit bedroefde More, en hij heeft er naar vermogen tegen gewerkt: hij weaschte vrede in Europa, tusschen broeders, óók opdat ze samen sterk zouden staan tegenover Aziatische of half-Aziatische belagers van den Christelijken godsdienst. Wie trekt hier niet een parallel met onzen tijd?

More's schoonzoon Roper vertelt ons in zijn „Leven” van Thomas More, dat zij eens samen langs de Thames wandelden, en dat de toekomstige kanselier toen zei: „Gave God nu, mijn zoon Roper, op voorwaarde dat drie dingen goed vaststonden in de christenheid, dat ze mij in een zak stopten, en hier straks in de Thames wierpen”.

Op Roper's begrijpelijke vraag, welke die drie groote zaken dan toch wel wezen mochten, antwoordde zijn schoonvader: „De eerste is, dat, terwijl nu de meeste christenvorsten in een strijd op leven en dood gewikkeld zijn¹⁾, ze allen in vrede leefden. De tweede, dat, waar de Kerk van Christus op het oogenblik zoo erg lijdt onder dwalingen en ketterijen, zij tot rust kwam in een volmaakte eenheid van godsdienst. De derde, dat de kwestie van het huwelijk van den koning tot de eere Gods en de rust van alle betrokken partijen, bevredigend geregeld was”.²⁾

Met die „dwalingen en ketterijen” bedoelde More in de eerste plaats wel de leeringen der hervormers, al was hij niet blind voor de gebreken der roomsche kerk, en al was hij bijvoorbeeld vóór het verspreiden van den Bijbel in het Engelsch onder het volk. Dat hadden Wyclif en zijn volgelingen, de Lollarden (± 1400), ook gedaan, maar More vond, dat de vertaling en verspreiding niet door individuele personen mocht geschieden, maar moest uitgaan van de Kerk, van de Aartsbisschoppen en Bisschoppen. Hij richtte zich dan ook persoonlijk in geschriften tegen William Tindale, een uitgeweken Engelsch protestant, die eerst in Duitschland, daarna in Antwerpen, den Bijbel in het Engelsch vertaalde, welke vertaling in Engeland kon worden binnengesmokkeld door den steun van Engelsche kooplieden in Antwerpen, en met oogluikende toelating van den heer der Nederlanden, Karel V, die, gebelgd over de behandeling van zijn nicht Catharina door Hendrik VIII, wel gaarne zag dat Engeland in onrust werd gebracht: „God moves in a mysterious way, His wonders to perform”!

Toen later door Hendriks tijdelijke politieke zwenking naar de zijde der hervormers boven-

¹⁾ Het was nog vóór den vrede van Kamerijk (1529), in welks totstandkoming More een groot aandeel had, en die eenige jaren van vrede voor Engeland inleidde.

²⁾ Geciteerd uit R. W. Chambers' artikel over Sir Thomas More in „The Great Tudors”.

genoemd m.
Tindale, na
Vilvoorden
zeten, in 14
waren zijn
Martelaar
den Koning
wel ooit v
voor wat l
mag betwijf
maar toen
onthoofd, e
men in de v
„God move
goed, zijn E
Version
taling, gel
nog altijd
is voor 9
als bij ons
Engelsche

De derde
met Roper
huwelijk o
worden. H
hebben gez
wege hij d
zaak hem m

Want de
wenschte h
Boleyn, wa
de rechtma
onder dru
huwelijk m
verklaren, p
der — in
blijvende —
bisschop v
zoodanig m
bovengeno
binden tel
nieuwe l
dochter, de
De geest
Thomas M
gezochte,
rechtsgelee
servatief k
hervorming
het hoogst
Godswil er
het, bij ko
Hij legde
naar den
ren den l
viel zijn l
vangensch
Kardinaal
zelfde lot.
De breu
verstrekk
feit.

Geweld
den den
„God mov
to perform
En de
verwierf
tot mariel
thans op

MUZ

Georg
dieën v
reform
vierstem
voor org
mengd k
Er zijn
kers afg
bundel, d
De bed
deel zulk
van het
Worp.

Het m
bundel v
nisten, o
Wat mi
kerkorga
kan verv
die de h
van „Or
een vakr
vereenige
Voor h
de koral
dan die
Populair

thur, dan zou
en geen aan-
kunnen doen

s de verklaring
ng voorkomen,
zijn wenschen

dood van zijn
in 1516 ook
laan streed hij
izerlijke machte
ke Staat maakte
paansch-Keizer-
moest de Paus
zereiniteit van
op van Wolsey
andelen in hun
toen het ten
maar van zijn
ken, was het
den Paus, en
r des Keizers,

ijn rijkdommen
ard, het kanse-
More gegeven,
Kardinaal, de
pste ongenade:
n Tower, toen

dat More het
d den koning
zichten inzake
lde. Maar toen
m geen beroep
eiding, had hij
n, en gaf met

i het bekende
humanisten uit
asmus, Grocyn
ind lief, maar
kosmopolitisch
sche illustratie
lijk Europa als
k Europa werd
s tot voor de
usschen putten
hun doelooze
Hendrik VIII
kegenvulde schat-
VII nagelaten,
e, en hij heeft
hij weaschte
rs, ook opdat
over Aziatische
n Christelijken
n parallel met

It ons in zijn
zij eens samen
lat de toekomst
God nu, mijn
ie dingen goed
ze mij in een
n de Thames

welke die drie
mochten, ant-
eerste is, dat,
n in een strijd
(), ze allen in
r de Kerk van
rg lijdt onder
t kwam in een
De derde, dat
den koning tot
betrokken par-

bedoelde More
der hervormers,
n der roomsche
vóór het ver-
Engelsch onder
zijn volgelingen,
an, maar More
iding niet door
schieden, maar
Aartsbisschop-
h dan ook per-
n Tindale, een
die eerst in
den Bijbel in
ng in Engeland
den steun van
u, en met oog-
r Nederlanden,
ehandeling van
(III), wel gaarne
gebracht: „God
is wonders to

lelijke politieke
vormers bove-

genoemd motief voor Karel niet meer gold en Tindale, na meer dan een jaar op het kasteel Vilvoorden bij Antwerpen gevangen te hebben gezeten, in 1533 den brandstapel moest beklimmen, waren zijn laatste woorden volgens Foxe in zijn Martelarenboek: „Heere, open de oogen van den Koning van Engeland“. „Of Hendriks oogen wel ooit voor iets anders geopend werden dan voor wat hij als zijn eigen belang beschouwde, mag betwijfeld worden“, zegt een zeker schrijver, maar toen Tindale verbrand werd, was More reeds onthoofd, en was Hendrik begonnen toe te stemmen in de verspreiding van bijbels in het Engelsch. „God moves...“. Tindale's vertaling was zeer goed, zijn Engelsch zeer zuiver. De Authorized Version (door de regeering geautoriseerde vertaling, gelijk onze Statenvertaling) van 1611, die nog altijd in de Engelsche kerken gebruikt wordt, is voor 90 pCt. die van Tindale; en zij heeft, als bij ons de Statenbijbel, haar stempel op de Engelsche taal gedrukt.

De derde wensch van More, op zijn wandeling met Roper geuit, was dat de kwestie van 's Konings huwelijk op bevredigende wijze geregeld mocht worden. Hij was toen nog geen kanselier. Wij hebben gezien, met welke belofte van 's Konings wege hij dat ambt op zich nam. Toch werd deze zaak hem noodlottig.

Want de Koning wilde nu doorzetten: hij wenschte haast te maken met zijn huwelijk met Ann Boleyn, want de zoon, dien hij verwachtte, moest de rechtmatige troonopvolger zijn. Toen de Paus, onder druk van Karel V, weigerde 's Konings huwelijk met Catharina van Arragon onwettig te verklaren, proclameerde Hendrik zichzelf tot hoofd der — in leer en organisatie overigens dezelfde blijvende — Engelsche Kerk, liet door den Aartsbisschop van Canterbury, Cranmer, die hem als zoodanig met overtuiging erkende, de onwettigheid bovengenoemd uitspreken, en zich in den echt verbinden met Ann Boleyn, die hem spoedig tot zijn nieuwe teleurstelling, inplaats van een zoon, een dochter, de latere koningin Elizabeth, schonk.

De geestelijkheid van Engeland boog. Niet alzo Thomas More, de beminnelijke, om zijn humor gezochte, vredelievende, graag theologiseerende rechtsgelerde Humanist; Utopist en tegelijk conservatief kanselier van een tiran; iemand die wel hervormingen wilde, maar met handhaving van het hoogste kerkgezag, dat van den Paus: om Godswil en des gewetenswil, — want zóó zag hij het, hij kon niet anders, evenmin als Luther.

Hij legde zijn kanselierschap neer, werd spoedig naar den Tower gebracht, en toen hij bleef weigeren den Koning als hoofd der kerk te erkennen, viel zijn hoofd op het blok, na 15 maanden gevangenschap (1536).

Kardinaal Fisher trof om dezelfde reden hetzelfde lot.

De breuk van Engeland met Rome met al de verstrekende gevolgen er van was een voldongen feit.

Geweld en tirannie van een roomsch vorst baanden den weg voor de hervorming in Engeland: „God moves in a mysterious way, His wonders to perform“.

En de vorst, die van den Paus den eereftitel verwierf van „Verdediger des Geloofs“ maakte tot martelaren de twee vrome mannen die Rome thans op het punt staat heilig te verklaren.

J. VELDKAMP.

MUZIKALE KRONIEK

Allerlei.

II.

George Stam gaf bij Wolters de Melodieën van Enige Gezangen van de Gereformeerde Kerken uit, geheel opnieuw vierstemmig gezet, met voor-, en tusschenspielen, voor orgel met of zonder pedaal, piano of gemengd koor.

Er zijn op de „Enige Gezangen“ méér bewerkers afgekomen. Dit is evenwel verreweg de beste bundel, die ik in handen kreeg.

De bedoeling is, dat deze 29 zettingen een onderdeel zullen vormen van de algehele herziening van het onder ons zoo bekend koraalboek van Worp.

Het maakt een heel verschil of men dezen bundel van Stam beoordeelen moet voor organisten, of voor huiselijk gebruik.

Wat mijn meening betreft over de waarde voor kerkorganisten, ik geloof dat ik daarvoor het best kan verwijzen naar de uitvoerige beoordeeling, die de heer v. d. P. gaf in het Januari-nummer van „Organist en Eredienst“. Men vindt daar een vakrecensie, waarmee ik me volkomen kan vereenigen.

Voor huiselijk gebruik acht ik de zetting van de koralen niet ideaal, maar stukken gezonder dan die waaraan Worp ons trachtte te wennen. Populair zal deze uitgave toch wel niet worden,

en dat zit in de voor- en tusschenspielen. Ik kan ze persoonlijk zeer wel waardeeren, maar ik vrees dat het groote (?), harmoniumspelende publiek, toch reeds zoo traag in het studeeren, er heel weinig van terecht zal brengen; ik denk, dat men deze degelijke, en allesbehalve saaie composities gaarne ruilen zal voor slechter, omdat men deze muziek ten eerste te vreemd, ten tweede te moeilijk vindt. Aan den eenen kant is dat een flinke aanbeveling van Stams gedegen werk.

Er blijft m.i. plaats hiernaast voor eenvoudiger, maar goede, muzikale bewerking.

Op dezelfde stof, bewerking van koralen, heeft zich voor een deel, Zorgman met zijn staf geworpen in de series „Nederlandsche Orgelwerken“ en „Protestantsche Kerkmuziek“.

De eerste serie is alleen voor organisten van belang, want daarin worden (of beter: werden) composities opgenomen met verplichte pedaalpartij. Dergelijke periodieke uitgaven (eens per maand) lijden gewoonlijk onder een zekere onevenwichtigheid, vooral in het begin. Zoo ook deze. Toch zijn er wel zooveel behoorlijk bruikbare composities in verschenen, dat ik het jammer vind, dat de heer Zorgman deze toe te juichen poging om niet te moeilijke, voor den gemiddelden organist niet te hoog liggende, kerkelijke muziek te publiceeren, heeft moeten staken. De „gemiddelde“ Protestantsche organist blijkt of geen belangstelling te hebben voor zulk werk, of hij behelpt zich liever met het allereenvoudigste.

Dat nog eenvoudiger vindt men in de tweewekelijkse serie „Protestantsche Kerkmuziek“. Hierin verschijnen kerkelijke composities met zeer eenvoudige pedaalpartij, terwijl er ook hiel wat bij zijn, die zonder voetklavier kunnen uitgevoerd worden. Na de jongste wijziging, waarbij de pedaalserie verviel, zal het zelfs regel zijn, dat alle bijdragen zonder pedaal speelbaar zijn.

Daardoor worden ze dus tegelijk bruikbaar voor het harmonium, en is er reden om deze serie te noemen als muziek die geschikt is voor de huiskamer.

Ik wil hier op deze serie wijzen voor degenen, die van tijd tot tijd eens iets nieuws op hun harmonium willen hebben, die voelen voor bewerkingen van koralen en liederen, en die er niet tegenop zien om wat meer studie te spendeeren aan psalmen en gezangen dan een behoorlijke voordracht van de voorspielen in de bekende hundeis meebrenge.

Ik hoop, dat de heer Zorgman (Velp, Geld.) kans ziet, deze serie althans voort te zetten, want daar doet hij een goed werk mee. Harmoniumspelers komen op die manier (organisten laat ik nu maar even buiten zicht) in aanraking met verschillende stijlvormen, kunnen hun smaak op het speciale terrein van koraalbewerking en -zetting vormen, ook door gewettigde critiek, — en komen misschien langs dezen weg tot de studie van het kerkorgelspel.

Op het oogdenlijk geeft de heer Zorgman in het bijzonder aandacht aan de „Enige Gezangen“. Onder de nummers die dit jaar verschenen, zijn ongetwijfeld het belangrijkste die van den redacteur zelf over „Enige Gezangen“ No. 5, 14, 16 en 18 en de drie koraalvoorspielen van Groot-hengel bij Psalm 20, 21, en 22.

Ten slotte: het Christelijk Muziektijdschrift „De Harp“, dat ik geregeld toegezonden krijg. De heer Pijlman houdt zijn lezers nog evenals vroeger op de hoogte van hetgeen er in Christelijken kring door koren gezongen wordt, en beter dan vroeger licht hij in over de gebeurtenissen op orgelgebied. Voor veel orgelliefhebbers zal het aandeel dat Jan Zwart had in de kolommen betreffende orgels en orgelspel een reden geweest zijn, zich te abonneeren en de rest op den koop toe te nemen.

Indien de heer Pijlman zijn uitgave over de heele linie op peil weet te houden, is er nog steeds plaats onder ons voor het bewijs van durf en volharding, dat „De Harp“ reeds bijna dertig jaar geeft.

J. L. F.

Correspondentie van de Redactie.

J. te W. U. is erkentelijk er voor, dat in „De Reformatie“ telkens weer, ook door vroegere en nieuwere medewerkers, een poging ondernomen wordt, om de heilsgeschiedenis christologisch te zien en te behandelen. En U wenscht, dat stelselmatig onderwerpen uit de openbaringsgeschiedenis in dezen geest zullen worden behandeld, opdat wij verlost worden van allegorieën e.d., die b.v., gelijk U zegt, een heuschen storm op een heusche zee dadelijk in een levensstorm laten „verdampen“. U hebt groot gelijk. Wanneer b.v. het beeld in het dal van Dura (Nebukadnezar, Daniël) minder „vergeestelijkt“ was, en dus in de lucht gezet, en meer concreet gezien was als een uiting van heidensch staats-absolutisme, dan zou de vraag, die ik in het hoofdartikel van heden opwerp, waarschijnlijk directer en positiever beantwoord worden: de vraag n.l., of men niet weigeren moet, een exponent der staats-almacht als God te eeren, en daartegenover stellen moet

(inplaats van 't zuchten onder een „opgelegd“ juk): de concrete verbondsgehoorzaamheid, ongeacht de gevolgen (een brandende oven). In hoeverre in de toekomst ons blad hieraan verder zijn aandacht geven kan, zal afhangen van den tijd van redactie en medewerkers. Vriendelijk dank voor Uw brief. De namen hebben de aandacht.

J. te L. U. vraagt mij naar Gen. 2:20. Prof. Dr G. Ch. Aalders heeft (Korte Verklaring, Kampen, Kok), in den tekst: „Voor den mensch vond Hij geene hulp die bij hem paste“, het woord „Hij“ met een hoofdletter geschreven. Dit valt U op, omdat hij-kens die hoofdletter dan aan God gedacht is, terwijl U meende, blijkens het tekstverband, dat hier van Adam zelf gesproken was. In de verklaring op blz. 124 vindt U deze hoofdletter niet verduidelijkt. Integendeel, er wordt gezegd, dat de mensch ontwaart, dat hem iets ontbreekt, dat de dieren bezitten, t.w. het gemeenschapsleven. U vermoedt, dat die hoofdletter ook een drukfout kan zijn. Natuurlijk kan ik hierover niet oordeelen; en tot ons aller leedwezen is de hooggeachte schrijver ziek. Wel kan ik er op wijzen, dat zijn groote werk „De Goddelijke openbaring in de eerste drie hoofdstukken van Genesis“, blz. 310, dezelfde opvatting geeft over Adam's komen tot de ontdekking, dat hem, den meerdere van de dieren, iets onthak wat juist deze bezaten: het gemeenschapsleven. Gunkel denkt bij vers 18 wel aan een overlegging van God, maar in vers 20 toch aan een ontdekking van den mensch. Evenzoo König. Een middenstandpunt wordt ingenomen door Skinner: Tu. al. take God as subj.; but it may be pass. expressed by indef. subj. (G-K § 144d, e) = „there was not found“. De Leidsche vertaling ook heeft de kleine „h“, de kantteekeningaren dito. Evenzoo Keil, Bleeker, Knobel, enz.

K. S.

Bezuiniging en onderwijs.

In een vergadering van district IX van den Schoolraad (17 Mei a.s. te Goes), hoopt de heer J. Laport van Goes te refereeren over het bezuinigingsrapport. Via „Zeeuwsche Kerkbode“ nemen wij diens stellingen over:

1. Het voorgestelde bezuinigingsrapport moet worden gezien in het licht der historie van het onderwijs in de 19e eeuw.
2. Het is door de tegenwoordige tijdsomstandigheden onvermijdelijk geworden.
3. Een groote verantwoordelijkheid draagt hij, die weigerachtig zou zijn naar zijn vermogen aan de oplossing van de moeilijkheden, waarin het onderwijs is gekomen, mede te helpen.
4. De oplossing mag echter nimmer leiden tot prijsgeving van de onaantastelijke grondslagen der geestelijke vrijheid.

In verband hiermede treft ons wat de heer H. Algra schrijft in „Leeuwarder Kerkbode“:

De concentratie van bijzondere scholen zal niet dwingend worden opgelegd. Wat ook verstandig is.

Maar de zijdelingsche drang tot combineeren wordt niettemin, als dit ontwerp wordt aangenomen, wel heel sterk. Op zich zelf zou dit geen bezwaar zijn. Als het zich maar beperkte tot die scholen, waar concentratie inderdaad zonder overwegend bezwaar kan geschieden. Maar nu is het plan, dat scholen met minder dan 60 leerlingen niet meer zullen worden gesubsidieerd. En dat kan fataal worden. We laten nog rusten, dat voor grotere gemeenten het getal zestig nog niet voldoende is. Ook dat kan in Friesland met zijn groote gemeenten een rol spelen. Als men in Den Haag een wet uitroedt, waarin gesproken wordt over gemeenten van zooveel of zooveel zielen, dan staat de heeren altijd een dorp of stad met zulk een zielen-aantal voor den geest. En ze hebben er een heerrip van, dat gemeenten als Wonsersdijk en Wijnbristerraad, Tietjerksteradeel en Smallingerland een geweldige oppervlakte beslaan. Wanneer zulk een gemeente meer dan 10.000 zielen telt, mag zij daarom niet op een lijn worden gesteld met een stadje, dat een zelfde aantal inwoners heeft.

We komen hieron evenwel nog terug. Nu willen we reeds wijzen op het gevaar, dat dreigt, wanneer de scholen met minder dan 60 leerlingen overal moeten verdwijnen. Dat is voor sommige streken eenvoudig een ramp. En het kan alleen worden goedgepraat door menschen, die van de toestanden op het platteland, b.v. in Friesland, niet op de hoogte zijn. Gaat deze regelne door, dan kan Berlikum zijn twee Christelijke scholen behouden. Maar Warfena ziet zijn eene schooltje verdwijnen. In deze tegenstelling komt juist de kwestie scherp naar voren. Eenigezins grotere scholen, al staan ze bijna boven op elkaar, behouden hun volle rechten. Maar de kleine